

حاشیه هسته‌ای دیپلماسی پاکستان با ایران و عربستان

به قلم سایمون هندرسون (/fa/experts/saymwn-hndrswn-0/)

۹ مه ۲۰۲۳

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/nuclear-gloss-pakistans-diplomacy-iran-and-saudi-arabia

العربية (/ar/policy-analysis/janb-nwwy-llaqat-bakstan-aldblwmsyt-m-ayran-walmmikt-alrbyt-alswdyt/)

درباره نویسنده

سایمون هندرسون (/fa/experts/saymwn-hndrswn-0/)

تحلیل کوتاه

بازدیدهای سطح بالای دیپلماتیک اخیر نشان‌دهنده استیصال اقتصادی در کنار فرصت‌طلبی راهبردی – چه بسا هسته‌ای – است

در پنجم اردیبهشت ابراهیم ریسی رییس‌جمهور ایران پس از سفری سه روزه به اسلام‌آباد لاهور و کراچی پاکستان را ترک کرد. میزبان اصلی او شهباز شریف نخست‌وزیر آن کشور بود اما ریسی با ارتشبد عاصم منیر رییس ستاد ارتش هم ملاقات کرد که قدرت اصلی را در پاکستان در اختیار دارد.

در چهارم اردیبهشت خبرنگاران از ودانت پاتل سخنگوی وزارت خارجه آمریکا درباره این دیدار پرسیدند

(<https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-april-23-2024/>) و او به این پرسش پاسخی محتاطانه داد: "به

طور کلی توصیه ما به هر کسی که معامله با ایران را مد نظر دارد این است که از ریسک بالقوه تحریم شدن آگاه باشد اما در نهایت این پاکستان است که می‌تواند در مورد اهداف سیاست خارجی خود توضیح دهد." آنچه ناگفته ماند ارتباط تاریخی هسته‌ای میان این دو کشور بود: کارخانه‌های غنی‌سازی اورانیم و نیز دانش بمب هسته‌ای ایران مدیون تلاش‌های عبدالقادر خان دانشمند فقید پاکستانی

برای گسترش سلاح‌های هسته‌ای (<https://thehill.com/opinion/international/576186-what-aq-khans-diaries-tell-about->)

([/pakistans-drive-for-a-nuclear-bomb](https://pakistans-drive-for-a-nuclear-bomb/)) در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۹۰ میلادی (۶۰ و ۷۰ خورشیدی) است.

در حال حاضر به نظر می‌رسد اسلام‌آباد بیشتر مشتاق احیای پروژه تامین گاز طبیعی ایران است که به دلیل تحریم‌ها به تعویق افتاده است. این پروژه شامل احداث خط لوله‌ای است که از میدان عظیم پارس جنوبی در قلمرو ساحلی ایران تا کراچی بزرگترین شهر پاکستان امتداد خواهد یافت. در مجموع به گزارش رسانه‌ها نتیجه سفر ریسی امضای قراردادهای دو جانبه‌ای به ارزش ده میلیارد دلار بود که قرار است در ده سال آینده تکمیل شود. بیانیه مشترک ایران و پاکستان به یک توافقنامه تجارت آزاد نیز اشاره داشت که "به سرعت نهایی خواهد شد".

افزون بر این انتظار این بود که دو رهبر ایران و پاکستان درباره تبادل آتش متقابل ([https://www.washingtoninstitute.org/policy-](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/tehran-makes-gains-concerns-persist-about-regime-vulnerability)

[analysis/tehran-makes-gains-concerns-persist-about-regime-vulnerability](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/tehran-makes-gains-concerns-persist-about-regime-vulnerability)) در ماه ژانویه (دی ماه) در مرز مشترک خود نیز

گفتگو کنند ولی معلوم نیست که دو طرف حرف مهمی در مورد این موضوع مطرح کرده باشند. تهران قبلا پاکستان را به پناه دادن

به شبه‌نظامیان مخالف خود متهم کرده است.

فضای مشابه در دیپلماسی با عربستان

دو روز پیش از سفر ابراهیم رئیسی به پاکستان دو مقام ارشد عربستان نیز سفرهایی به اسلام‌آباد داشتند: فیصل بن فرحان وزیر امور خارجه سعودی با هدف "تقویت همکاری‌های دوجانبه اقتصادی" به اسلام‌آباد سفر کرد و پس از او طلال العتیبه معاون وزیر دفاع سعودی در سفری دو روزه به پاکستان برای "نهایی کردن پروژه‌های دوجانبه دفاعی" با فرماندهان ارشد نظامی آن کشور دیدار داشت. و سه هفته قبل از این سفرها خالد بن سلمان وزیر دفاع که برادر جوان‌تر محمد بن سلمان ولیعهد عربستان است مهمان افتخاری در رژه نظامی سالانه پاکستان بود. مراسمی که در آن موشک‌هایی قادر به حمل کلاهک هسته‌ای نیز به نمایش گذاشته شد. گفتنی است که ایالات متحده در ۳۱ فروردین تحریم‌هایی را اعلام کرد که چهار تامین‌کننده برنامه موشک‌های بالستیک پاکستان را هدف می‌گرفت: سه تامین‌کننده در چین و یکی در بلاروس.

سیاست‌گذاران ممکن است در دیدار مقامات عربستانی به اسلام‌آباد نشانه‌هایی از تکرار تاریخ ببینند. در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ عربستان از توسعه تسلیحات هسته‌ای پاکستان حمایت مالی کرد با این فرض که موشک‌های پاکستانی برای پادشاهی سعودی "یک چتر هسته‌ای" ایجاد خواهد کرد. ظاهراً این تفاهم‌های محرمانه پس از تغییر رهبری در هر دو کشور تجدید شده است. اخیراً و در پی به قدرت رسیدن شهباز شریف نخست وزیر پاکستان ژنرال منیر در سفر چند روزه خود به عربستان با محمد بن سلمان و دیگر مقامات ارشد این کشور ملاقات داشت.

اقتصاد بر مباحث غزه سایه انداخته است

گرچه ممکن است همه‌ی این دید و بازدیدها در ظرف بحران جاری غزه و افزایش تنش اخیر میان ایران و اسرائیل

[https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/middle-east-s-perilous-moment-policy-implications-and-](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/middle-east-s-perilous-moment-policy-implications-and-escalation-risks)

escalation-risks) دیده شود اما دستورکار این سفرها چه بسا از ماه‌ها پیش برنامه‌ریزی شده باشد و به نظر می‌رسد که وضعیت نابسامان اقتصاد پاکستان کماکان محرک اصلی آنها باشد. هفته آینده شهباز شریف نخست وزیر پاکستان قرار است برای دومین بار در یک ماه گذشته به منظور "پیشبرد مذاکرات مرتبط با سرمایه‌گذاری" به عربستان سفر کند. در جریان سفر نخست او پس از بازدید از جده و مکه با محمد بن سلمان ملاقات کرد تا درباره یک بسته سرمایه‌گذاری ۵ میلیارد دلاری گفتگو کند. همزمان رسانه‌های پاکستان گزارش داده‌اند که بن سلمان هم به زودی به پاکستان سفر خواهد کرد. البته این گزارش‌ها ممکن است ناشی از تعبیر زود هنگام آن رسانه‌ها از پذیرش رسمی دعوت اسلام‌آباد از سوی ریاض باشد.

چه بسا بخشی از این دیپلماسی ناشی از تنش‌های مداوم اسلام‌آباد با رقیب هسته‌ای خود هند باشد. نارندرا مودی نخست‌وزیر هند در مبارزات انتخاباتی‌اش به تحریک گروه‌های ضدمسلمان متهم شده و همین امر همسایه مسلمان خود را خشمگین کرده است. افزون بر این نواز شریف برادر شهباز شریف و نخست‌وزیر پیشین پاکستان هم‌اکنون در یک سفر پنج‌روزه "شخصی" در چین (شریک تجاری اصلی پاکستان و رقیب استراتژیک هند) به سر می‌برد.

آنچه قضیه را پیچیده‌تر می‌کند این است که دکتر عبدالقدیرخان فقید نیز روابط نزدیکی با عربستان سعودی داشت و در کنار نقش آشکار او در زمینه گسترش فناوری جنگ‌افزار هسته‌ای به ایران، لیبی و کره شمالی بارها به عربستان هم سفر کرده بود. از این رو کشورهای دیگر حوزه خاورمیانه خواهند پرسید این حجم از دیپلماسی میان سه کشور چه ارتباطی با گزارش‌های مربوط به تمایل واشینگتن به تامین

فناوری غنی‌سازی ([https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/saudi-arabias-nuclear-asks-what-do-they-](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/saudi-arabias-nuclear-asks-what-do-they-want-what-might-they-get)

[want-what-might-they-get](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/saudi-arabias-nuclear-asks-what-do-they-want-what-might-they-get)) اورانیم برای ریاض به عنوان بخشی از یک توافق بزرگتر

[https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/saudi-arabia-signals-it-will-accept-strict-nuclear-](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/saudi-arabia-signals-it-will-accept-strict-nuclear-inspections)

[inspections](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/saudi-arabia-signals-it-will-accept-strict-nuclear-inspections)) سیاسی برای عادی‌سازی روابط بین عربستان و اسرائیل دارد.

سایمون هندرسون پژوهشگر بیکر و مدیر برنامه برنستین در زمینه سیاست خلیج فارس و انرژی در انستیتو واشینگتن است.

BRIEF ANALYSIS

[Tracking Anti-U.S. Strikes in Iraq and Syria During the Gaza Crisis](#)

۱۳ ۶.۲۳ آه

◆
Michael Knights ,
Amir al-Kaabi ,
Hamdi Malik

[\(/policy-analysis/tracking-anti-us-strikes-iraq-and-syria-during-gaza-crisis\)](#)

ARTICLES & TESTIMONY

[On Israel, Biden Is No Reagan](#)

۱. ۶.۲۳ آه

◆
Michael Singh

[\(/policy-analysis/israel-biden-no-reagan\)](#)

ARTICLES & TESTIMONY

[Why and How to Walk Back Biden's Suspension of Weapons Delivery to Israel](#)

۱. ۶.۲۳ آه

◆
Robert Satloff

[\(/policy-analysis/why-and-how-walk-back-bidens-suspension-weapons-delivery-israel\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/mn-ashah/\) منع اشاعه](#)

[\(fa/policy-analysis/anrzhly-w-aqtsad/\) انرژی و اقتصاد](#)

REGIONS & COUNTRIES

[\(fa/policy-analysis/ayran/\) ایران](#)

[\(fa/policy-analysis/kshwrhay-hashyhkhlyj-fars/\) کشورهای حاشیه خلیج فارس](#)